

Тема 3 РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ ТА АВАРІЙ

План

1. Поняття виробничого травматизму та класифікація нещасних випадків.
2. Розслідування та облік нещасних випадків.
3. Спеціальне розслідування нещасних випадків.
4. Розслідування та облік випадків хронічних професійних захворювань і отруєнь.
5. Розслідування та облік аварій.

Література:

1. Скорочений курс лекцій «Охорона праці в галузі» / Г.І. Чижигов, С.А. Гончарова, Ю.К. Доброносів. – Краматорськ: ДДМА, 2004. – с. 26-43.
2. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги. Навчальний посібник. – К.: «Основа». 2011. – с. 180-234.
3. Крюковська О.А., Левчук К.О. Охорона праці в галузі (для хімічних спеціальностей) під редакцією к.т.н., доцента Толока А.О.: Навч. посібник. – 2011. – с. 70-93.

1. Поняття виробничого травматизму та класифікація нещасних випадків.

Класифікація виробничого травматизму здійснюється відповідно до ДСТУ 2293-00.ССБП “Охорона праці. Терміни та визначення”, яке дає чітке визначення поняття “виробничий травматизм” і пов'язаних із ним термінів і понять.

Виробничий травматизм – явище, що характеризується сукупністю виробничих травм.

Виробнича травма – травма, отримана працівником на виробництві й викликана недотриманням вимог безпеки праці.

До травматизму на виробництві належать: нещасні випадки; професійні захворювання; професійні отруєння.

Нещасний випадок на виробництві – це обмежений у часі або раптовий вплив на працівника небезпечного фактора виробничого середовища чи середовища приміщення, який відбувся в процесі виконання ним трудових обов'язків чи завдань керівника робіт і, внаслідок якого, заподіяна шкода його здоров'ю або настала смерть. У результаті нещасного випадку виникають травми. Травма – ушкодження тканин і органів людини з порушеннями їхньої цілісності та функцій, викликане дією факторів зовнішнього середовища.

Залежно від характеру ушкоджень *травми класифікуються* на:

- 1) механічні (забиття, переломи, порізи тощо);
- 2) термічні (опіки, обмороження, сонячні удари);
- 3) хімічні (гострі отруєння, опіки кислотами, лугами);
- 4) електричні (електричні удари, електричні травми);
- 5) променеві (опіки, ушкодження тканин, кровотворних органів);
- 6) нервово-психічні (переляк, шок);
- 7) комбіновані.

До *професійних захворювань* належать ті, що виникають у результаті професійної діяльності захворілих і зумовлюються винятково чи переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, що пов'язані з роботою (перелік профзахворювань затверджується Кабінетом Міністрів України).

Виробничі (професійні) отруєння так само, як і професійні захворювання, відбуваються під впливом шкідливих, у першу чергу, хімічних виробничих факторів. Професійні отруєння є часткою професійних захворювань, які бувають хронічними (при тривалому впливі невеликих кількостей шкідливих речовин) і гострими. До *гострих професійних захворювань і гострих професійних отруєнь* належать випадки, що сталися після одноразового (протягом не більше однієї робочої зміни) впливу небезпечних факторів, шкідливих речовин. Гострі професійні захворювання спричиняються дією хімічних речовин, іонізуючого та неіонізуючого випромінювання, значним фізичним навантаженням та перенапруженням окремих органів і систем людини. До них належать також інфекційні, паразитарні, алергійні захворювання тощо. Гострі професійні отруєння спричиняються в основному шкідливими речовинами гостроспрямованої дії. Гострі отруєння відносять до нещасних випадків.

За *важкістю наслідків нещасні випадки* поділяються на такі групи:

- 1) дрібний травматизм (без втрати працездатності, який становить 70-80% усіх нещасних випадків);
- 2) легкі випадки (втрата працездатності до трьох днів, тобто з тимчасовою втратою працездатності);
- 3) тривалі (втрата працездатності від 4 днів до 4 місяців);
- 4) нещасні випадки з важкими наслідками (повна чи часткова втрата працездатності, тобто повна чи часткова інвалідність);
- 5) групові (що сталися одночасно з двома і більше працівниками незалежно від тяжкості тілесних ушкоджень);
- 6) смертельні.

За *типами відповідальності нещасні випадки* бувають такими:

- 1) з вини роботодавця;
- 2) з вини потерпілого;
- 3) з вини іншого підприємства або працівника іншого підприємства;
- 4) з вини сторонньої особи;
- 5) у результаті стихійних лих (страхові, виплата допомоги потерпілому з першого дня непрацездатності);
- 6) змішані.

Залежно від типу відповідальності визначається сума виплат (сума відшкодування збитку).

За *місцем і часом події* (за зв'язком із виконанням трудових обов'язків) нещасні випадки можна розділити на дві групи: нещасні випадки невиробничого і виробничого характеру.

Нещасні випадки виробничого характеру за зв'язком із виробничою діяльністю бувають: пов'язані з виробництвом і непов'язані з виробництвом. Порядок їх розслідування й оформлення, призначення і виплати допомоги з тимчасової непрацездатності, відшкодування збитків є різними.

Порядок розслідування нещасних випадків невиробничого характеру та їхня характеристика наведені у Положенні “Порядок розслідування та облік нещасних випадків невиробничого характеру” (Постанова Кабінету Міністрів України № 270 від 22 березня 2001 року).

До нещасних випадків, пов'язаних із виробництвом (страхових), належать випадки, що сталися з працівниками під час:

1) виконання трудових (посадових) обов'язків, у тому числі у відрядженні; перебування на робочому місці, на території підприємства чи в іншому місці роботи протягом робочого часу або за дорученням роботодавця в неробочий час під час відпустки, у вихідні та святкові дні;

2) приведення в порядок знарядь виробництва, засобів захисту, одягу перед початком роботи та після її закінчення і виконання заходів особистої гігієни;

3) проїзду на роботу чи з роботи на транспортному засобі підприємства або на транспортному засобі іншого підприємства, яке надало його згідно з договором (заявкою) за наявності розпорядження роботодавця;

4) використання власного транспортного засобу в інтересах підприємства з дозволу або за дорученням роботодавця;

5) проведення дій в інтересах підприємства, на якому працює потерпілий працівник, але які не входять до обов'язків цього працівника;

6) ліквідації аварій, пожеж та наслідків стихійного лиха на виробничих об'єктах;

7) надання підприємством шефської допомоги;

8) прямування працівника до або між об'єктів обслуговування за затвердженими маршрутами або до будь-якого об'єкта за дорученням роботодавця;

9) прямування до місця відрядження та у зворотному напрямку відповідно до завдання про відрядження;

10) якщо зникнення працівника пов'язане з можливістю нещасного випадку з ним під час виконання трудових (посадових) обов'язків (після оголошення його померлим у судовому порядку);

11) заподіяння тілесних ушкоджень іншою особою або вбивства під час виконання або у зв'язку з виконанням працівником трудових (посадових) обов'язків незалежно від порушення кримінальної справи;

12) раптове погіршення стану здоров'я працівника, що сталося внаслідок впливу небезпечних та шкідливих виробничих факторів, або якщо потерпілий не проходив медичного огляду, передбаченого законодавством, а робота, що виконувалася, була протипоказана потерпілому відповідно до медичного висновку про стан його здоров'я тощо.

Не вважаються пов'язаними з виробництвом ті нещасні випадки, що сталися з працівниками:

1) під час прямування на роботу чи з роботи пішки, на громадському, власному або іншому транспортному засобі, який не належить підприємству і не використовувався в інтересах цього підприємства;

2) за місцем постійного проживання, на території польових і вахтових селищ;

3) під час використання працівником в особистих цілях транспортних засобів підприємства без дозволу роботодавця, а також устаткування, механізмів,

інструментів, крім випадків, що сталися внаслідок несправності цього устаткування;

4) внаслідок отруєння алкоголем, наркотичними або іншими отруйними речовинами, а також унаслідок їхньої дії за наявності медичного висновку за умови, що це не викликано застосуванням цих речовин у виробничих процесах чи порушенням вимог безпеки щодо їх зберігання або транспортування, або якщо потерпілий, перебуваючи у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, був відсторонений від роботи;

5) під час скоєння ними злочинів або інших порушень, якщо ці дії підтверджені рішенням суду;

6) у разі природної смерті або самогубства, що підтверджено висновками судово-медичної експертизи та органів прокуратури;

7) внаслідок заподіяння тілесних ушкоджень іншою особою або вбивства працівника під час з'ясування потерпілим особистих стосунків, якщо з приводу цих дій є висновок компетентних органів.

Серед нещасних випадків, що не пов'язані з виробництвом, слід виділити ті, які хоча і трапилися поза виробництвом, але пов'язані з працею. У такому випадку потерпілий має право одержувати допомогу, а у разі інвалідності внаслідок травми йому призначається пенсія підвищеного розміру; відшкодування шкоди потерпілому не проводиться.

2. Розслідування та облік нещасних випадків.

Розслідуванню підлягають раптові погіршення стану здоров'я, поранення, травми, у тому числі отримані внаслідок тілесних ушкоджень, заподіяних іншою особою, гострі професійні захворювання і гострі професійні та інші отруєння, теплові удари, опіки, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, інші ушкодження, отримані внаслідок аварій, пожеж, стихійного лиха (землетруси, зсуви, повені, урагани та інші надзвичайні події), контакту з тваринами, комахами та іншими представниками фауни і флори, що призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення потерпілого на іншу (легшу) роботу терміном не менш як на один робочий день, а також випадки смерті на підприємстві.

Про кожний нещасний випадок свідок, працівник, який його виявив, або сам потерпілий повинні негайно повідомити безпосереднього керівника робіт чи іншу уповноважену особу підприємства і вжити заходів до надання необхідної допомоги.

Керівник робіт (уповноважена особа підприємства) у свою чергу **зобов'язаний**:

1) терміново організувати надання медичної допомоги потерпілому, у разі необхідності доставити його до лікувально-профілактичного закладу; повідомити про те, що сталося, роботодавця, відповідну профспілкову організацію;

2) зберегти до прибуття комісії з розслідування обстановку на робочому місці та устаткування у такому стані, в якому вони були на момент події (якщо це не загрожує життю і здоров'ю інших працівників і не призведе до більш тяжких наслідків), а також вжити заходів щодо недопущення подібних випадків.

Роботодавець, одержавши повідомлення про нещасний випадок, крім випадків із смертельним наслідком та групових повідомляє про нещасний випадок відповідний робочий орган виконавчої дирекції Фонду державного соціального страхування (далі Фонд) за формою, що встановлюється цим Фондом, якщо потерпілий є працівником іншого підприємства, - це підприємство, у разі нещасного випадку, що стався внаслідок пожежі, - відповідні органи державної пожежної охорони, а в разі виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) - відповідні установи (заклади) державної санітарно-епідеміологічної служби а також організує його розслідування і **утворює комісію з розслідування**.

До складу комісії з розслідування включаються: керівник (спеціаліст) служби охорони праці або посадова особа (спеціаліст), на яку роботодавцем покладено виконання функцій спеціаліста з питань охорони праці (голова цієї комісії), керівник структурного підрозділу або головний спеціаліст, представник профспілкової організації, членом якої є потерпілий, або уповноважений трудового колективу з питань охорони праці, якщо потерпілий не є членом профспілки, інші особи.

Керівник робіт, який безпосередньо відповідає за охорону праці на місці, де стався нещасний випадок, до складу комісії з розслідування не включається.

Потерпілий або його довірена особа має право брати участь в розслідуванні нещасного випадку.

Комісія з розслідування зобов'язана протягом трьох діб:

- обстежити місце нещасного випадку, опитати свідків і осіб, які причетні до нього, та одержати пояснення потерпілого, якщо це можливо;

- визначити відповідність умов і безпеки праці вимогам нормативно-правових актів про охорону праці;

- з'ясувати обставини і причини, що призвели до нещасного випадку, визначити, пов'язаний чи не пов'язаний цей випадок з виробництвом;

- визначити осіб, які допустили порушення нормативно-правових актів про охорону праці, а також розробити заходи щодо запобігання подібним нещасним випадкам;

- скласти акт розслідування нещасного випадку за формою Н-5 у двох примірниках, а також акт за формою Н-1 або акт за формою НТ про потерпілого у шести примірниках і передати його на затвердження роботодавцю.

Нещасні випадки, про які складаються акти за формою Н-1 або НТ, беруться на облік і реєструються роботодавцем у спеціальному журналі.

Роботодавець повинен розглянути і затвердити акти за формою Н-1 або НТ протягом доби після закінчення розслідування, а щодо випадків, які сталися за межами підприємства, - протягом доби після одержання необхідних матеріалів.

Затверджені акти протягом трьох діб надсилаються:

- 1) потерпілому або його довірній особі разом з актом розслідування нещасного випадку;

- 2) керівникові цеху або іншого структурного підрозділу, дільниці, місця, де стався нещасний випадок, для здійснення заходів щодо запобігання подібним випадкам;

- 3) відповідному робочому органу виконавчої дирекції Фонду разом з копією акта розслідування нещасного випадку;

- 4) відповідному територіальному органу Держнаглядохоронпраці;
- 5) профспілковій організації, членом якої є потерпілий;
- 6) керівникові (спеціалістові) служби охорони праці підприємства або посадовій особі (спеціалісту), на яку роботодавцем покладено виконання функцій спеціаліста з питань охорони праці.

3. Спеціальне розслідування нещасних випадків.

Спеціальному розслідуванню підлягають:

- нещасні випадки із смертельним наслідком;
- групові нещасні випадки, які сталися одночасно з двома і більше працівниками незалежно від тяжкості ушкодження їх здоров'я;
- випадки смерті на підприємстві;
- випадки зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків.

Про груповий нещасний випадок, нещасний випадок із смертельним наслідком, випадок смерті, а також зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків роботодавець зобов'язаний негайно передати засобами зв'язку **повідомлення** за встановленою формою:

- відповідному територіальному органу Держнаглядохоронпраці;
- відповідному органу прокуратури за місцем виникнення нещасного випадку;
- відповідному робочому органу виконавчої дирекції Фонду;
- органу, до сфери управління якого належить це підприємство (у разі його відсутності - відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування);
- відповідній установі (закладу) санітарно-епідеміологічної служби у разі виявлення гострих професійних захворювань (отруєнь);
- профспілковій організації, членом якої є потерпілий;
- вищому профспілковому органу;
- відповідному органу з питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та іншим органам (у разі необхідності).

Спеціальне розслідування нещасного випадку із смертельним наслідком, групового нещасного випадку, випадку смерті, а також випадку зникнення працівника під час виконання ним трудових обов'язків організовує роботодавець.

До складу комісії із спеціального розслідування включаються: посадова особа органу державного нагляду за охороною праці (голова комісії), представник відповідного робочого органу виконавчої дирекції Фонду, представники органу, до сфери управління якого належить підприємство, а у разі його відсутності - відповідної місцевої держадміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування, роботодавця, профспілкової організації, членом якої є потерпілий, вищого профспілкового органу або уповноважений трудового колективу з питань охорони праці, якщо потерпілий не є членом профспілки, а у разі розслідування випадків виявлення гострих професійних захворювань (отруєнь) також спеціаліст відповідної установи (закладу) державної санітарно-епідеміологічної служби. Потерпілий або його довірена особа має право брати участь у спеціальному розслідуванні нещасного випадку.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло 2-4 особи, проводиться комісією із спеціального розслідування, яка призначається наказом керівника Держнаглядохоронпраці або його територіального органу за погодженням з органами, представники яких входять до складу цієї комісії.

Спеціальне розслідування групового нещасного випадку, під час якого загинуло 5 і більше осіб або травмовано 10 і більше осіб, проводиться комісією із спеціального розслідування, яка призначається наказом Держнаглядохоронпраці, якщо з цього приводу не було прийнято спеціального рішення Кабінету Міністрів України.

Спеціальне розслідування нещасних випадків проводиться протягом не більше 10 робочих днів. У разі необхідності встановлений термін може бути продовжений органом, який призначив розслідування.

Під час розслідування роботодавець зобов'язаний:

- зробити у разі необхідності фотознімки місця нещасного випадку, пошкодженого об'єкта, устаткування, інструменту, а також надати технічну документацію та інші необхідні матеріали;
- надати транспортні засоби, засоби зв'язку, службові приміщення для роботи комісії із спеціального розслідування, експертної комісії;
- організувати у разі розслідування випадків виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) проведення медичного обстеження працівників відповідної ділянки підприємства;
- забезпечити проведення необхідних лабораторних досліджень і випробувань, технічних розрахунків та інших робіт;
- організувати друкування, розмноження і оформлення в необхідній кількості матеріалів спеціального розслідування.

Члени комісії із спеціального розслідування мають право одержувати письмові та усні пояснення від працівників підприємства і свідків події або проводити їх опитування. Також вони повинні зустрітися з потерпілими або членами їхніх сімей, довіреними особами, розглянути і вирішити на місці соціальні питання або внести пропозиції про їх вирішення відповідним органам, а також дати роз'яснення потерпілим (сім'ям, довіреним особам) щодо їх прав та належної компенсації відповідно до законодавства.

До матеріалів спеціального розслідування нещасного випадку належать:

- копія рішення Кабінету Міністрів України або наказу органів державного нагляду за охороною праці про організацію спеціального розслідування нещасного випадку;
- акт спеціального розслідування нещасного випадку;
- протокол огляду місця, де стався нещасний випадок ;
- ескіз місця нещасного випадку, необхідні плани, схеми, фотознімки місця нещасного випадку
- копія акта за формою Н-1 або НТ на кожного потерпілого окремо;
- висновок експертизи (науково-технічної, медичної тощо), якщо вона проводилася;
- протоколи опитувань та пояснювальні записки потерпілих, свідків та інших осіб, причетних до нещасного випадку.

Роботодавець у п'ятиденний термін після закінчення спеціального розслідування нещасного випадку надсилає за рахунок підприємства копії матеріалів органам прокуратури, іншим органам, представники яких брали участь у розслідуванні, центральному органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить підприємство, відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу місцевого самоврядування, Держнаглядохоронпраці, виконавчій дирекції Фонду, а у разі розслідування випадків виявлення гострого професійного захворювання (отруєння) - також відповідній установі (закладу) державної санітарно-епідеміологічної служби.

Потерпілому або членам його сім'ї, довірентій особі надсилається затверджений акт за формою Н-1 або НТ разом з копією акта спеціального розслідування нещасного випадку.

Органи прокуратури надають територіальним органам Держнаглядохоронпраці інформацію про прийняте рішення щодо порушення кримінальної справи у зв'язку з нещасним випадком із смертельним наслідком або груповим нещасним випадком або про відмову в цьому.

Роботодавець на підставі актів за формою Н-1 складає державну статистичну звітність про потерпілих за формою, затвердженою Держкомстатом, і подає її в установленому порядку відповідним організаціям, а також несе відповідальність за її достовірність згідно із законодавством.

Контрольні запитання:

1. Поясніть поняття “нещасний випадок”, “травма”, “професійні захворювання”, “гострі і хронічні отруєння”.
2. Наведіть класифікації нещасних випадків за видами відповідальності, за важкістю наслідків, за зв'язком із виробничою діяльністю.
3. Наведіть характеристику травм.
4. Який порядок розслідування нещасних випадків?
5. Який порядок розслідування професійних захворювань?
6. Назвіть особливості спеціального розслідування.
7. Як класифікуються причини виробничого травматизму?
8. Які основні причини виробничого травматизму?
9. Наведіть методи аналізу виробничого травматизму.